

ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА
ЛЕГЕНДА ЗА БЯЛАТА
НЕВЕСТА

chitanka.info

Това се случи през онова страшно лято на 1393 година, когато пълчищата на Баязид, наречен Светкавицата, предвождани от сина му Сюлейман, заградиха от всички страни прославения град Търново и решиха да свършат с българския народ.

Не помогна жертвата на Мара, белоликата царева сестра. Напразно дните ѝ изминаха в печал и копнеж по родната земя, сред самотата на Мурадовите хареми. И тя трябваше да преживее жестокия час да види Мурадовият син увенчан като победител на бащината ѝ държава.

Три месеци вече как Търново живееше заключен в своя смъртен обръч, решен да издържи докрай, или да загине. От ден в ден все по-многобройни войски яростно налитаха на могъщите крепостни стени. От ден в ден разни слухове ту разпалиха надежди, ту вледеняваха смелостта на упоритите защитници. Казваха, че цар Шишман се биел дръзновено някъде към Софийското поле, други шъпнеха, че бил отново обсаден в Никополската крепост, някои твърдяха, че отдавна бил убит във Филиповградската тъмница.

А двама млади чакаха края на страшната бран, за да поемат заедно благословения друм на живота.

От много време Деница, гиздавата дъщеря на боляра Калин, бе сгодена с младия войвода Радко. Десет пъстри сандъка бяха вече препълнени с невиждани дари: ризи от лен и коприна, дрехи накитени със сърма, чорапи везани с алена свила, писани хурки, сребърни тепсии, чапрази от ковано злато, украсени с безцветен камък, ръкави с шарено и ситно везмо... Сам царят трябваше кум да им стане.

Но нямаше край жестоката битка. Войводата Радко бе защищавал Силистра от Али паша, бе участвувал в отбраната на Никопол при първата обсада, бе спасил живота си при Косово поле. Стъпка по стъпка българите бранеха земята си, загнездени в непристъпните си твърдини. Оставил непревземаемото Търново в ръцете на верни войводи, цар Иван Шишман бе излязъл с войската си да срещне турците в южните предели на държавата.

Ала отникъде не идеха добри вести. Един след други падаха българските градове. София бе превзета с измама. Провадия бе нападната ненадейно. Шумен и всички околни крепости бяха вече в ръцете на неверниците.

А обсадата на престолнината ставаше все по-тежка и непоносима, отникъде не се мяркаше помощ, летните горещини изпълваха с пламтяща задуха укрепения град, претъпкан с изплашен народ от близките и по-далечни краища.

Двамата млади сгодени разбраха, че дълго бленуваната сватба никога няма да стане тъй, както я искаха момините и момковите роднини. Напразно в избите на боляра Калин чакаха дванадесет бъчви, пълни с руйно вино. Напразно стояха наредени просторните стаи в богатия им дом. Песента и смехът бяха умрели в Търново.

Затова през един горещ юлски ден, препълнен с тъмносини облаци и гъста миризма на шибой и трандафил, когато грозният напор на ревящата сган за миг бе затихнал в зловещ покой, Деница и Радко решиха да разменят пръстени пред олтаря на пречистата светица Петка, застъпница и закрилница на Търново и българския народ.

Свирни и песни, примесени с радостен глъч, не възвестиха венчалното тайнство. Напротив — скрита влага замъгляше очите на знатните сватбари, събрани може би за последен път заедно, в славната черква, съградена от Асеня Втори.

С треперящи ръце светият старец Евтимий благослови ниско сведените глави на младоженците и произнесе обручителните слова. Русите коси на Деница, сплетени с дребен маргарит, заспяха с копринен блясък под жълтия пламък на едрите вощеници. Зашумоляха тежките руби на болярките, и по извезаните им със сърма аксамити закапаха сълзи редом с восъчните капки. Колко ли седмици, колко ли дни още бедните новобрачни щяха да се радват на своето щастие?

Но Деница и Радко се погледнаха усмихнати. В този затихващ, единствен миг за тях не съществуваше нищо друго, освен ликуващата песен на тяхната младост. Радко забрави кървавата бран, която дебнеше затаена зад крепостните стени, забрави, че още на следната сутрин агарянски ятаган можеше да отсече буйната му глава. Сега той виждаше само светлото и засмяно лице на Деница, двете ѝ бистри очи, цъфнали като модри зюмбюли, издигнати с толкова кротост и преданост към неговите... Навън камбаните на „Света Петка“ тихо отронват сребристи звуци. Зад дима на тамяна и трепкащата светлина на белите вощеници скъпоценният иконостас струи пъстри блясъци, тиха песен се разнася с горещо смирение.

Някакъв вик изниква в далечината. Напрегнато мълчание вцепенява всички, заслушани с тревожно сърце. Нови викове се повтарят по-наблизо. Женски писъци оттекват сред сватбарите. Грозната вест нахлува като вихрушката, помита опустошава всичко. Преди да са чули, всички вече са разбрали съдбата си.

Въз прага на черквата се строполи задъхан войскар.

— Спасявайте се! Турците нахлуха в крепостта! Предадени сме!
Избухна безумие.

Майки дирят сред блъскащата се навалица децата си, девойки издигат ръце към небето с отчаяни вопли, духовниците се приближават и обграждат Евтимия, сякаш биха могли да го запазят с телата си. Войводите грабват оръжие, правят си път през борещите се тела, сбогуват се с близките си, тичат към изхода. Всички се мъчат да се доберат по-скоро до вратата. Но, стигнали върху прага, те надават едновременно остър писък.

Турците бяха залели всички дворове, всички площадки на крепостта и с високо издигнати, святкащи ятагани тичаха нагоре към черквата.

В несвясна уплаха жените се втурват назад, залостват вратата. Войскарите обграждат входа на черквата, готови да се борят до последен въздъх.

Двамата младоженци все още стояха занемели в отчаяна прегръдка, загледани един в други с безумен, смъртен копнеж.

Навън еква дивият рев на нападателите, разнася се гневният вик на защитниците.

Тогава Радко полека се откъсна от Деница, която бе обвила вцепенени от ужас ръце около врата му, целуна студеното лице на младата невеста, притисна я още веднъж в безпаметна тревога до гърдите си: пред очите му тъмнее целият свят, кръвта му закипява в пламтяща ярост, той бързо се извърща и се спуща към вратата. След него високо трепва скръбният стон на невестата, но той не се извърщва нито веднъж и изчезва зад бързо открянатата врата. В черквата остава само смесеният хаос на женските викове.

Като гневен лъв връхлетя войводата Радко връз нападателите. Високо издигнал с две ръце меча си, той се спусна с бесен устрем към гъстата агарянска тълпа, последван от останалите войскари. Остра мъка изопва жилите му в нечовешка сила. Той размаха наляво,

надясно, щитовете глухо и зловещо звънтят, по ризниците текат потоци тъмна кръв, с един удар той поваля враговете мъртви, пред него се издигат купища от тела, налитащите се разколебават, храбрата дружина бавно си пробива път през слисаната сган. Един по един падат храбрите защитници. За един техен убит турците дават десет.

Но все по-гъсти редици почват отвсякъде да ограждат черквата. Кървав здрач слиза над Търново. Черни сенки изпълват долините, земята става теменужена, само по върховете на планините аленее тънка руменина. След миг от прозорците на двореца избухват пламъци. Подир малко и Трапезица гори. Царевец гори. Цяло Търново гори. Само на черквата не посегнаха, защото знаеха, че там са събрани най-видните духовници и семейства на болярите. Искаха живи да ги заловят.

Все по-малко става храбрата дружина. Защитниците се броят вече на пръсти. Внезапно Радко се извъръца и страшен вик се изтръгва от гърдите му. Те са вече отвсякъде заградени. Пътят назад към черквата е пресечен. Един удар го храсва по рамото, други го промушва през ребрата. Той пада, прегазен от безбройната ревяща паплач. С диви крясъци мюсюлманите насилват вратата и нахлуват в храма.

Тогава тълпата се залюля като море и се струпа към иконостаса. Там стоеше спокойно изправен старец с издигнато нагоре лице и благ взор. Бледите му ръце яко стискаха кръста, който блестеше пред очите на неверните като ярка мълния.

За миг турците се стъписаха, поразени от чудната сила, която се излъчваше от очите на беловласия старец. Но след това, с диво тържество те се нахвърлиха връз беззащитната тълпа. Пронизителни викове отекнаха под свода. Всеки, който се съпротивляваше, биваше веднага съсечен. Другите свързаха, след като им смъкнаха скъпите дрехи и накити.

Само невястата я нямаше.

Още в мига, когато турците нахлуха в черквата, Деница се озърна наоколо си и видя само изцъклени от страх очи, посинели устни, нечовешки лица. И, докато всички безредно се блъскаха, притискаха се да бъдат по-близо до Евтимия и царските люде, незабелязана от никого, тя се промъкна сред общото безпаметство,

влезе в олтаря и залости вратичката. Озърна се наоколо с настръхнал взор. Счупи дебелия прозорче и преряза жилите си.

Топла кръв блисна по бялата премяна, попи в скъпата коприна, събра се на тъмни локвички връз мраморните плочи на пода. Като прекършено цвете падна Деница пред голямото Разпятие. Бледото ѝ чело се склони над рамото и заедно с последния дъх от изстиващите ѝ устни се отрони в копнеж и мъка името на любимия.

С трясък и проклетие турците разбиха вратата на олтаря и се спряха поразени на прага. След това насякоха с ликуваща ярост бездиханното тяло, изхвърлиха тайнствата, върнаха се назад, смъкнаха иконите, счупиха кандилата, събориха свещниците, изкъртиха скъпите украси.

Навън, в падащия мрак, все по-зловещо пращеше горящият дворец. Тавани от ценно дърво се сриваха с грозен трясък, погълнати от съскащия пламък, горящи греди отхвъркваха встрани, нажеженият въздух пърли от десет стъпки разстояние.

Предвождана от висок мургав османлия из черквата излиза мълчалива тълпа с наведени чела и плахи очи. Горящите развалини осветяват алчно засмените очи на завоевателите. В кървавата мрачевина остро се открояваше мъдрата, царствена осанка на патриарха. Сред румените отражения дългата му сребърна коса блести с тайнствено, странно сияние. Заловени за него бавно пристъпят царските люде. Като отминават край неподвижните трупове на близките си, някои жени надават отчаяни викове, други се спущат да разпознаят да не би между телата да има още някой жив. Ала турците ги разгонват с бичове и грозни проклетия.

Един от тежко ранените бавно дига клепачи. Като в сънна далечина вижда да отминава край него мрачното шествие. Плясъкът на бичовете и ревът на неверните го изтръгват от дълбоката смъртна омая. Той отваря широко очи, надига се малко, подпира се на лакътя си, дири една бяла рубя между навързаните, отминаващи пленници. Но не можа да я намери. И така, на прага между света и отвъдното, с отчаяно бореца се душа, изтръпнал в тъмна тревога, той дълбае в предсмъртни мъки земята, хълцания разкриват ледените му устни. Той напипва една догаряща брестова главня, паднала близо до него от опожарения дворец, забива я в пръстта и пошепва с безмерна скръб:

— Свърши се вече! Когато се раззелени тази главня, тогава ще се възобнови българското царство!...

Черен шемет го повлича в замайващи бездни. По лицето му се борят алени сенки. Една сълза се отронва от замиращото око.

Войводата Радко отпуска юначна десница в каменен покой.

А наоколо в мрака расте като огнен венец пламтящият град.

България вече не съществува.

17 юлий 1393 лято.

Там още броди неспокойният копнеж на мъртвата невеста.

Наскоро преди освобождението, през една ясна лятна нощ, някакво овчарче, което пасяло стадото си край развалините на Света Петка, усетило, че земята силно се залюлява и женски плач отеква в зазидания олтар. След това търновци забелязали, че старият изсъхнал бряст край църквата се раззеленява.

Дошла великата 1878 година и донесла свободата. Възобновило се българското царство.

След тридесет години търновци отново усетили земята да се тресе и чули гласа на момата в олтаря. Било 22 септември 1908. На следния ден в Търново обявили България за независимо царство.

Но не минали и пет години, когато страшно земетресение доразрушило всички църкви, останали от времето на Асеновци и зеленият бряст изсъхнал. Това било през оная злокобна 1913 година, когато България изпи до дъно горчилката на всяко унижение.

Петстотин години нейният дух тревожно вещае добро и зло за българския род. И няма да намери покой, дорде в осквернения храм не zazvuchi отново прекъснатата свещена песен, дорде пред възобновения олтар не чуе благодарствени литании за освобождението и на последното късче поробена родна земя.

Затова, когато нощем, срещу светъл празник, залутан странник отмине край запустелите развалини на черквата Света Петка, може да му се случи да види връз прага на засипания олтар чудно руса девойка, облечена в светла одежда. Дългите ѝ коси са сплетени със ситен маргарит. Очите ѝ са ясни като модри зюмбюли. И ако не види бялата мома, то може да чуе само гласа ѝ, който скръбно позовава:

— Боже милостиви, години минават, времето отлита, а часът кога?

А незнаен мъжки глас отвърща:

— Потрай, невясто! Времето приближава...

И когато сърцето ни натегне в болка за род и родина, когато мрачна унилоост разпери криле над обезверения дух — ние тръгваме с копнеж да дирим чудотворен белег.

Брястът стои изсъхнал сред развалините на Асеновските дворци. Но до него е изкълнила нова, свежа фиданка.

Нашата нова, нашата неувяхваща надежда.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.